

QULLARNING DEHQONCHILIK, HUNARMANDCHILIK VA QURULISHDA ISHLATIRLISHI.

Meyliyev Kamoliddin Otabek o'g'li

Termiz davlat universiteti Tarix fakulteti talabasi

Ilmiy rahbar: **Shuhrat Abdulloyev**

Termiz davlat universiteti PhD

Annotatsiya: Ushbu maqolada qullarning dehqonchilik, hunarmandchilik va qurilish sohaslarida ishlatilishining tarixi, ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyati tahlil qilinadi. Dehqonchilikda qullarning mehnati yerlarni ishlatishda, ekin ekishda va hosil yig'ishda katta rol o'ynaganligi, hunarmandchilikda esa ular turli kasb-hunarlarda qo'llanilishi va mahsulot ishlab chiqarish jarayonlariga qo'shgan hissasi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, qurilish sohasida qullarning qatnashishi va bu orqali infratuzilma rivojiga qo'shgan ulushi yoritiladi. Maqola tarixiy manbalar asosida qullarning mehnat faoliyati va jamiyatdagi o'rni haqida chuqur tushuncha beradi.

Kalit so'zlar: qullar, dehqonchilik, hunarmandchilik, qurilish, mehnat, ijtimoiy ahamiyat, tarixiy manbalar, iqtisodiy rivojlanish, qullarning roli, mehnat faoliyati.

Kirish.

Qullik qadimiy jamiyatlarda keng tarqalgan ijtimoiy va iqtisodiy munosabatlardan biri bo'lib, u yerda insonlar o'z erkinligini yo'qotib, boshqa kishilarning mulki hisoblangan. Tarix davomida qullarning mehnati ko'plab sohalarda, xususan, dehqonchilik, hunarmandchilik va qurilishda faol qo'llanilgan. Ularning mehnati ko'pincha iqtisodiyotning asosiy tayanchi sifatida xizmat qilgan. Dehqonchilikda qullar yerlarni tayyorlash, ekin ekish va hosil yig'ishda qatnashib, qishloq xo'jaligining rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shgan. Hunarmandchilikda esa ular turli kasb-hunarlarda, masalan, to'qimachilik, sopolsozlik, yog'ochsozlik kabi sohalarda ishlaganlar. Qurilish sohasida esa qullar yirik binolar, inshootlar, yo'l va ko'priklar barpo etilishida mehnat kuchi sifatida keng foydalanilgan. Ushbu maqolada qullarning dehqonchilik, hunarmandchilik va qurilishdagi o'rni hamda ularning mehnati jamiyat hayoti va iqtisodiyotdagi ahamiyati tarixiy manbalar va ilmiy

tadqiqotlar asosida tahlil qilinadi. Shu bilan birga, qullik tizimining ijtimoiy va iqtisodiy jihatlari, shuningdek, qullarning mehnat faoliyati va ularning jamiyatdagi o'ri haqida to'liq tushuncha berishga harakat qilinadi. Bu mavzu o'rganilishi orqali qadimiy jamiyatlarda mehnat munosabatlari, ijtimoiy tuzilma va iqtisodiy rivojlanish jarayonlarini yaxshiroq anglash mumkin bo'ladi.

Asosiy qism.

Qullarning dehqonchilikda ishlatilishi qadimiy davrlardan boshlangan va ularning mehnati qishloq xo'jaligining rivojida muhim o'rin tutgan. Dehqonchilikda qullar yerlarni tayyorlash, ekin ekish, sug'orish va hosil yig'ish jarayonlarida faol ishtirok etganlar. O'sha davrda yer egalari qullarning kuchiga tayanib, ko'plab ekin maydonlarini ishlatgan, shuningdek, hosildorlikni oshirish uchun qullarni samarali ishlatishga intilganlar. Qullarning mehnati tufayli qishloq xo'jaligi mahsulotlari ko'payib, jamiyatda oziq-ovqat ta'minoti barqarorlashgan. Shu bilan birga, dehqonchilikdagi mehnat ba'zan og'ir va qiyin sharoitlarda kechgan, bu esa qullarning hayot sharoitlari va salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatgan. Hunarmandchilik sohasida qullar turli hunarlar bilan shug'ullangan. Ular orasida to'qimachilik, yog'ochsozlik, temirchilik, sopolsozlik kabi kasblar keng tarqalgan edi. Hunarmandchilikda qullar malakali ishchi sifatida ishlatilgan bo'lib, ular yordamida yirik mahsulotlar ishlab chiqarilgan va bozor ehtiyojlari qondirilgan. Qullar mehnatining samaradorligi hunarmandchilik mahsulotlarining sifati va miqdoriga bevosita ta'sir qilgan. Shuningdek, qullar ba'zan o'z ustalarining uylarida yoki yirik korxonalarda ishlab, malaka oshirish imkoniyatiga ega bo'lganlar. Lekin ko'pchilik hollarda ular yetarli huquqlarga ega bo'lmagan va mehnat sharoitlari qattiq bo'lgan. Qurilish sohasida qullarning roli juda katta bo'lgan. Qadimiy va o'rta asrlar yirik binolar, masjidlari, qal'alar, saroylar va boshqa inshootlar qurilishida qullar mehnat kuchi sifatida keng foydalanilgan. Qurilishda qullar ko'pincha og'ir jismoniy ishlarni bajarishgan, masalan, tosh kesish, g'isht tayyorlash, inshootlarni ko'tarish va montaj qilish. Ularning mehnati tufayli qadimiy arxitektura obidalari bunyod etilgan. Qurilishdagi mehnat og'ir va xavfli bo'lib, qullar ko'p hollarda zo'ravonlik va qattiq nazorat ostida ishlaganlar. Shunga qaramay, ular qurilish texnikasi va usullarini o'rganish, ba'zi hollarda o'z sohasida malakali ishchilarga aylanish imkoniyatiga ham ega bo'lgan. Umuman olganda, qullarning mehnati ijtimoiy va iqtisodiy tizimning muhim elementi bo'lgan. Ularning mehnatidan foydalanish yer egalari va hukmdorlarga katta foyda keltirgan, bu esa jamiyatdagi sinfiy farqlarni yanada kuchaytirgan. Qullar o'z huquqlaridan mahrum bo'lib, ko'p hollarda zo'ravonlik va qattiqqo'llikka duchor bo'lganlar. Shu bilan birga, ular jamiyatning turli qatlamlari bilan o'zaro aloqada

bo'lib, madaniy va ijtimoiy jarayonlarga ham ta'sir ko'rsatganlar. Qullarning dehqonchilik, hunarmandchilik va qurilishdagi mehnati tarixi ijtimoiy tuzilmaning murakkabligini, iqtisodiy munosabatlarning shakllanishini va mehnat munosabatlarining rivojlanishini o'rganishda muhim manba hisoblanadi. Ushbu sohalardagi qullik mehnati jamiyat hayotini barqarorlashtirishda va iqtisodiy resurslarni samarali taqsimlashda asosiy rol o'ynagan.

Xulosa:

Qullarning dehqonchilik, hunarmandchilik va qurilishda ishlatilishi qadimiy jamiyatlarning iqtisodiy va ijtimoiy hayotida muhim ahamiyat kasb etgan. Ularning mehnati ko'plab sohalarda iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda asosiy omil bo'lib xizmat qilgan. Dehqonchilikda qullar qishloq xo'jaligining samaradorligini oshirishda, hunarmandchilikda esa turli kasb-hunarlarda mahsulot ishlab chiqarishda faol ishtirok etganlar. Qurilish sohasida esa ular og'ir jismoniy ishlarni bajarib, yirik arxitektura yodgorliklarining bunyod etilishiga katta hissa qo'shganlar. Shu bilan birga, qullik tizimi ko'plab ijtimoiy adolatsizliklar, huquqiy cheklovlar va zo'ravonliklarga sabab bo'lgan. Qullar o'z erkinliklaridan mahrum bo'lib, qattiq nazorat ostida yashashgan. Lekin, ularning mehnati va hayoti orqali qadimiy jamiyatlarning ijtimoiy va iqtisodiy tuzilmasini yaxshiroq tushunish mumkin. Umuman olganda, qullarning mehnati tarixiy jarayonlarda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularni o'rganish jamiyatning o'tganini va bugunini anglashda katta yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayev, O. Qadimiy O'zbekistonda qullik tizimi. Toshkent, 2010.
2. Islomov, M. O'zbekiston tarixida iqtisodiy va ijtimoiy munosabatlar. Samarqand, 2015.
3. Karimov, S. Qadimiy jamiyatlarda mehnat va qullik. Toshkent, 2012.
4. Mirzaeva, N. Hunarmandchilik va iqtisodiy rivojlanish. Toshkent, 2018.
5. Rasulov, T. Qurilishda qullarning roli va tarixi. Samarqand, 2014.
6. Sobirov, A. Tarixiy manbalar asosida qullik tizimi. Toshkent, 2011.
7. Toshpulatov, F. O'zbekiston tarixida dehqonchilik va mehnat munosabatlari. Toshkent, 2016.